

Naqsh

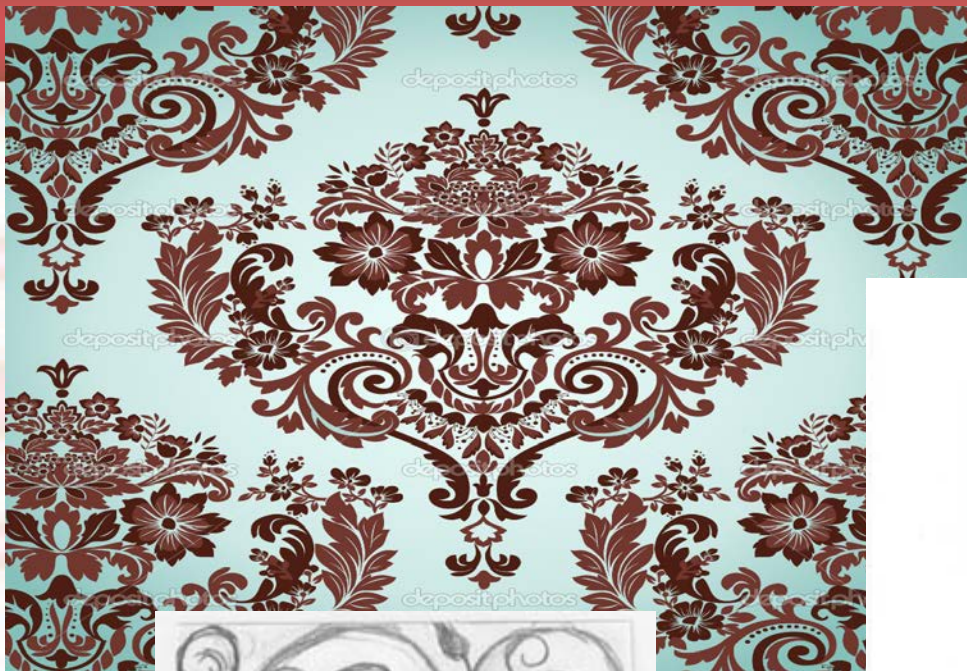

TAQI arxitektura fakulteti
dizayn yo'nalishi 5-13Du

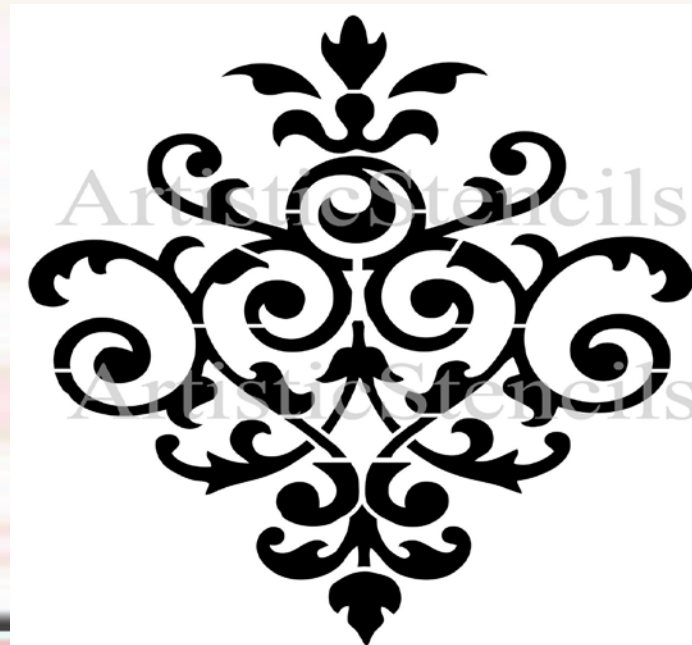
Mustafayeva Madina
Xudoyberdiyeva Shahnoza
Mirjalolov Dilmurod

Reja:

- 1. Naqsh turlari va uning o`ziga xosligi***
- 2. Naqsh chizishda ko`proq barg
tasvirlaridan foydalanilinishi***
- 3. Mamlakatlardagi naqshlarning bir-biridan
farqi***

- ◆ Naqsh kompozitsiyalari o`zini ramziy ma'nolari, tabiiy shakl va ranglar go`zalligi bilan xalq amaliy san'ati asarlariga joziba va ko`rk bag`ishlaydi.

Naqshlar bino, uy ro`zg`or va boshqa turdagi jixozlarga ishlanshidan qat'iy nazar, o`ziga xos uslub va mazmunga ega bo`ladi.

Naqsh so'zining ma'nosi

Naqsh soʻzi arabcha – tasvir, gul degan ma'noni anglatadi. U tabiatda uchrovchi oʻsimlik, hayvonot dunyosi va turli geometrik shakllarning eng sodda koʻrinishlarida takrorlanib keluvchi tasviri ya'ni bezakdir.

Oʻzbek xalq amaliy san'atining barcha turlari, jumladan naqqoshlik, ganch va yogʻoch oʻymakorligi, kabilar uchun naqsh elementlarining chizilishi oʻxshash koʻrinsada, bajarilish texnologiyasi va pardoqlash usullari turlichadir. Masalan: Ganchkorlik va yogʻoch oʻymakorligida naqshlar oʻyib, naqqoshlikda chizib, kashtachilikda chok yordamida, misgarlikda zarb bilan, zardoʻzlikda qadab va shunga oʻxshash usullar yordamida naqsh solinadi.

Naqsh turlari

Naqsh o`simliksimon geometrik, murakkab deb ataluvchi turlarga bo`linadi:

1) O`simliksimon (islamiy, yuguruvchi) naqshlar asosan gul novda kurtak, barg, guncha kabi elementlarning o`zaro ma'lum tartibda bog`lanib tuzilishidir.

O`simliksimon naqshlar yaka (bir) va qo`sh (ikki) bandli novda ko`rinishlarida ishlanadi. Ularga misol qilib: ruta xoshiya, raftor, namoyon, m`hrob, turunj, munabbat va xokozo. kabi naqsh namunalarini olish mumkin.

2) Garih (handasiy) chigal, tugun degan ma'noni anglatib, to`g`ri chiziqlarning o`zaro kesishuvi – natijasida geometrik shakllarni hosil qiladi.

Garih naqshlari islomiy naqsh turlari singari ma'lum bo`laklardan iborat bo`lib, alohida tuzilishlariga ega.

3) Guli garih (aralash) – murakkab naqshlar, o`simliksimon va geometrik naqsh turlarining o`zaro birikishidan hosil bo`ladi.

Naqqoshlik

Hondosiy naqsh kompozitsiyalari, girihlarni tuzuvchi ustalarni naqqoshlikda girihkor, kata ustalar dâb atashgan. Geometrik naqqoshlarni gumbaz mâhrob va turli shokllarda qo'llab ishlash ancha murakkab ish sanaladi.

Yangi naqsh kompozitsiyalarini odatda naqqosh ustalar chizib berganlar. Ular xalq amaliy san'ati turlari uchun chiziluvchi naqshlarning kompozitsion tuzilishi, chizilishi, o'yish, tikish usullari va pardozi berishi qoidalarini yaxshi bilganlar Naqqosh ustalar bir vaqtning o'zida bir necha hunar turlarini ham egallab olganlar. Masalan: Toshkentlik pardori usta Olimjon Qosimjonov, naqqosh Jolil Hakimovlar yog'och o'ymakorligini, Xivalik Abdulla Bolta'ov naqqoshlik, koshimbazlik misgarlik kabi hunar turlarida ham erkin ijod qila olganlar

Naqsh kompozitsiyalari mazmunini atlasda rang tuslari va naqsh elâmantlarining ramziy ma'nolari o'rganib borish zarur. Ramziy so'zi arabcha «ishora qilmoq» so'zini anglatadi.

Naqsh chizishda ko`proq barg tasvirlaridan foydalaniladi

Barg islimiy naqsh elementlari sirasiga kirganligi sababli, nozik, nafis, egiluvchan, silliq ko`rishishlarda tasvirlanadi. Naqqoshlar tol, anor, xurma, bodom, sambit, atrgul, chinor, uzum vash u kabilarning barglarini stilizatsiyalashtirib, naqsh kompozitsiyasini tuzihda qadmdan samarali foydalanib kelganlar.

Bafta islimiy va murakkab naqshlar elementi. Naqshdagi patnus tanob, mehrob, savat ko`rinishidagi ramkalarni yurak shakldagi elementlari bilan bog`laydi. Bofta naqshlarda bog`lovchi elementlar tarkibiga kiradi. Bafta islimiy rufta va girih xoshiya naqshlarining ham o`ziga xos elementlaridan biridir.

Shkufta – islimiy naqsh elemementi, qisqacha shufta deb ham ftaladi. Shkufta asosiy shakl yasovchi elementlarni kurtak – gajak ko`rinishlarida o`zaro bog`laydi.

Gullar – islimiy naqsh elementi bo`lib, naqshlarga targ`il pardozi berilganidan so`ng yanada ko`rkam va husn bag`ishlaydi. Gul elementlari asosan noqsh shakllarining markaziy qsmilaiga joylashtiriladi. Gullarning ham behsob turlari mavjud bo`lib. O`ziga xos nomlar Bilan ataladi. Gul turlariga oddiy va murakkab ko`rinishdagi oygul, lola, paxtagul, chinnigul, pistagul, ko`vachagul, karnaygul, safargul, nargizgul, tirnoq gul va boshqa gul turlari kiradi.

Novda – o`smliksimon naqsh elementi sirasiga kiradi. Gul barg, g`uncha, shobarg va boshqa elementlarni o`ziga bog`lab biriktirib to`ldiradi. Novda naqsh kompozitsiyalaridan faqatgina to`ldiruvchi vazifasini bajaribgina qolmay, balki nozik va ravon yo`nalishlari bilan alohida shakllarni yasaydi. Tabiatda barcha daraxt va o`smliklar pastdan tepaga o`sishlari sababli, novda elementlari ham iloji boricha bir tomonlama harakat ettiriladi.

Bog`lam va sirtmoqlar – islimiy naqsh elementlaridir. Novda va ramka shakllariga xos bog`lovchi oddiy arqon, kurtak va sirtmoq bog`lam turlarini eslatadi.

Tanob – naqsh namunalaridagi asosiy shakl yo`llarini yasaydi. Bunday shakl nomlari mehrob, modohil, bodom, qalampir, gardish vash u kabilar bilan ataladi. Tanob, bofta, shkufta, bog`lam elementlari bilan bog`lanadi.

Marg`ula – ayrim novda va tanob shakllarining tugallanishini bildiruvchi qo`sh chiziqli gajak, marg`ula naqsh kompozitsiyalarida kurtak elementlari bilan birin ketin gohida o`rindosh sifatida ham uchraydi.

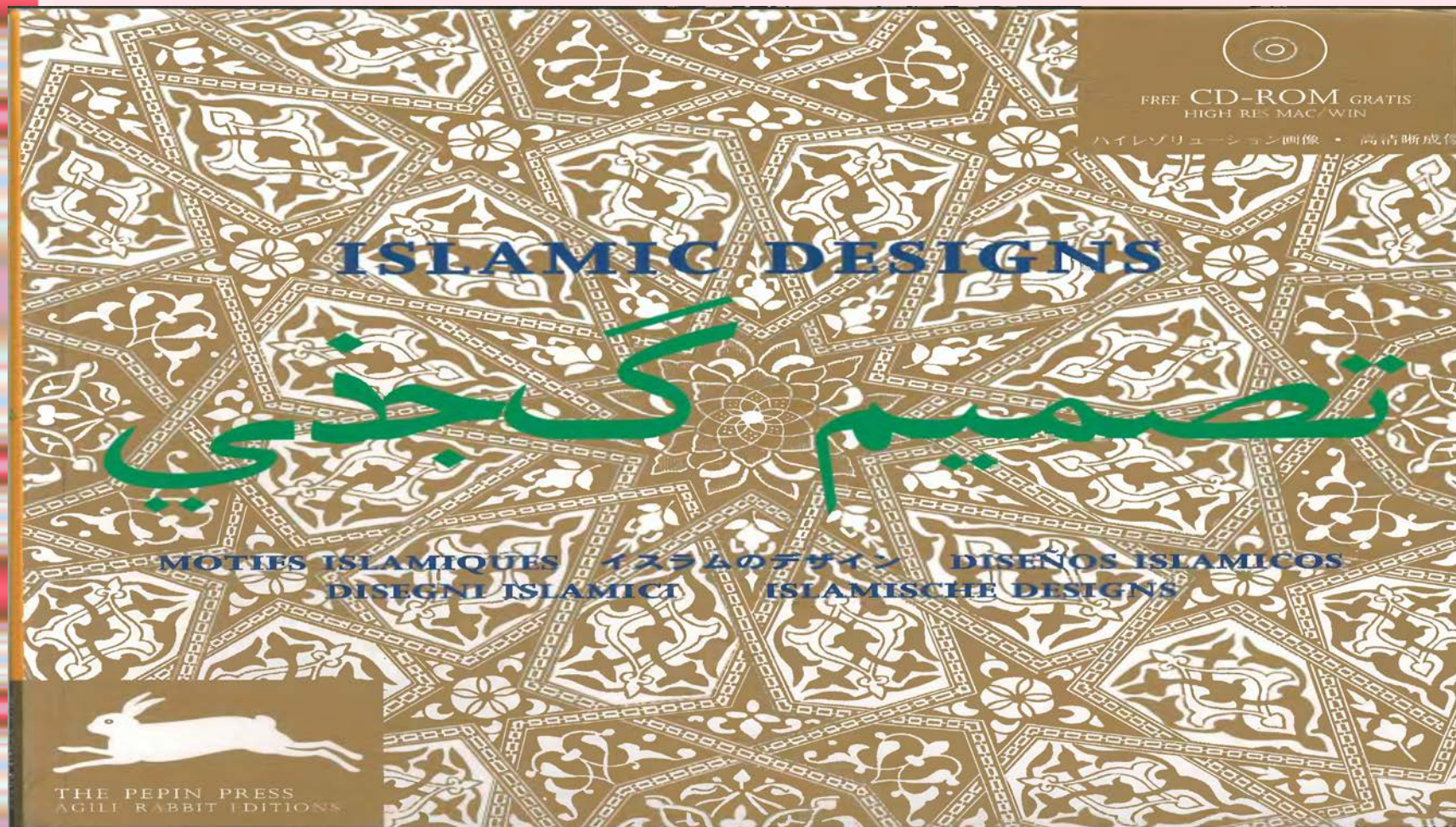
Kurtak – asosan bodom, qalamtir, tirnoq, ko`rinishlariga ega. Marg`ula va kurtak elementlari novda, tanob, yasovchi ko`rinishlarini boyitadi.

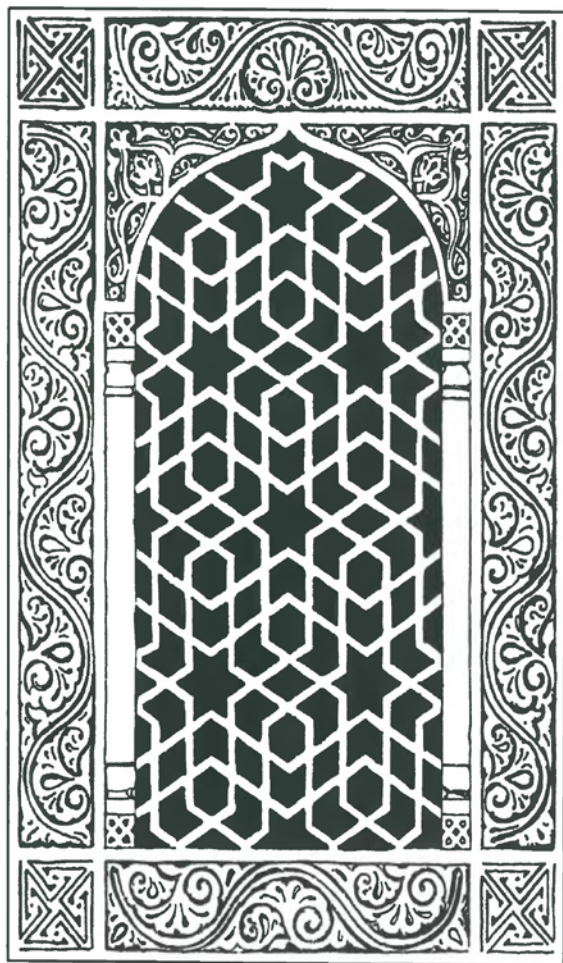
Madoxil – islimiy naqsh elementi madoxil lola, tumor, uchbarg ko`rinishlarini eslatuvchi shakllar misolida uchraydi. Madoxil mehrob namoyon naqshlarining yuqori qismlariga xos elementdir.

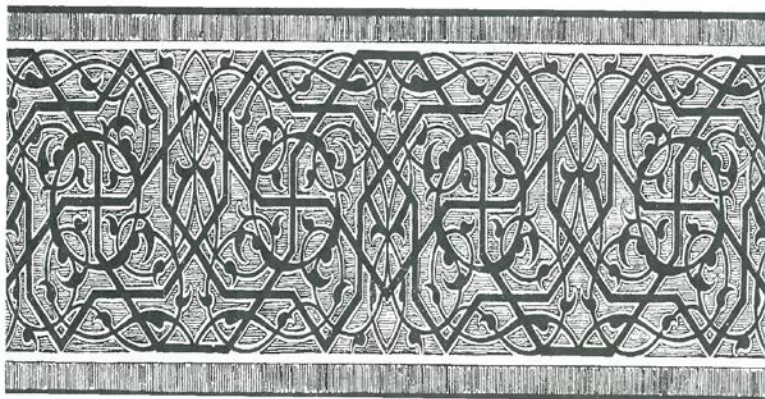
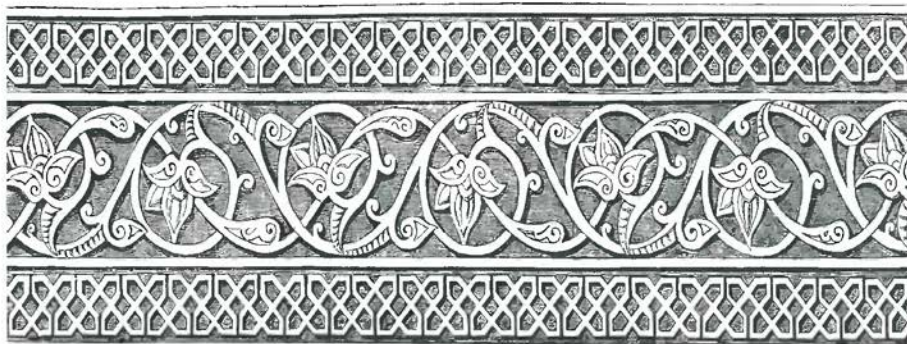
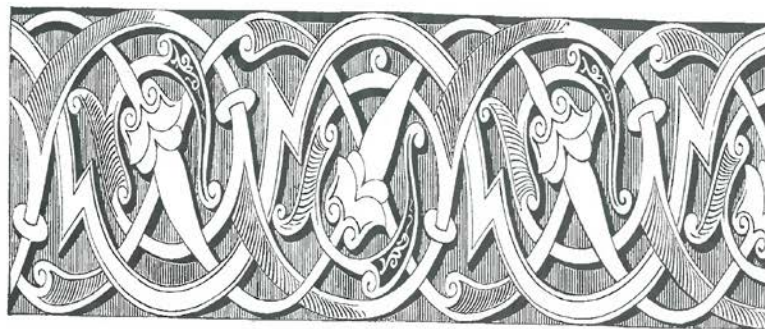
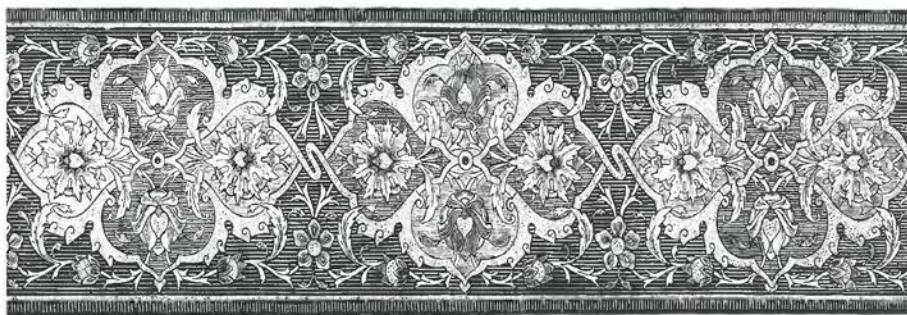
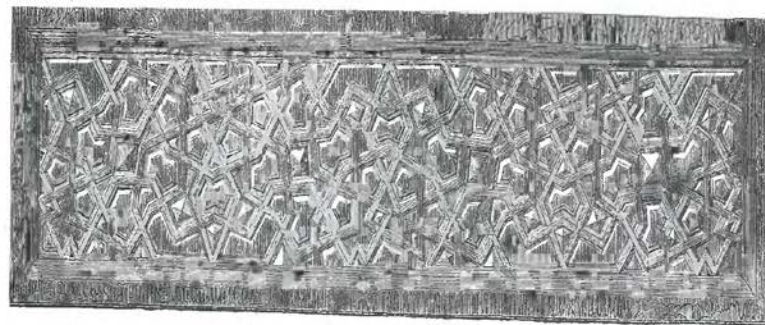
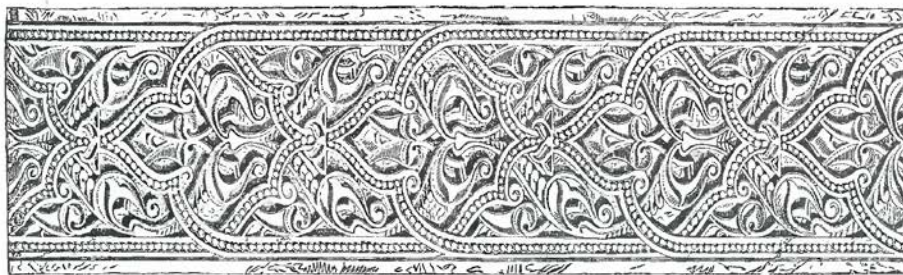
Gajak va jingalak – islimiy naqsh eelementi. Tabiatda uchraydigan uzun, karnaygul, pechak o`t novdalarini stilizatsiyalashtirilgan holdagi ko`rinishidir. Gajak va jingalak elementlarini nomoyon, guldasta va islimiy naqsh birikmalarida uchraydi.

Islomiy naqshlar va ulardan namunalar

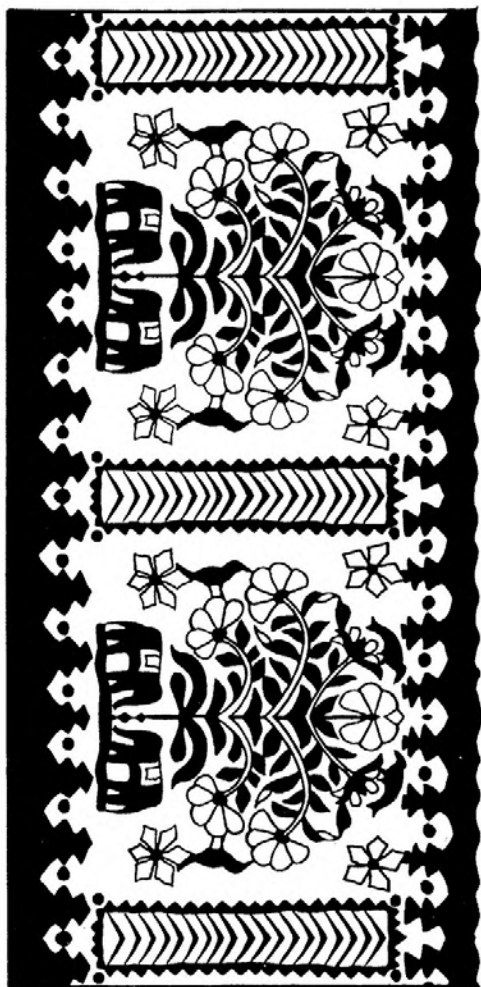

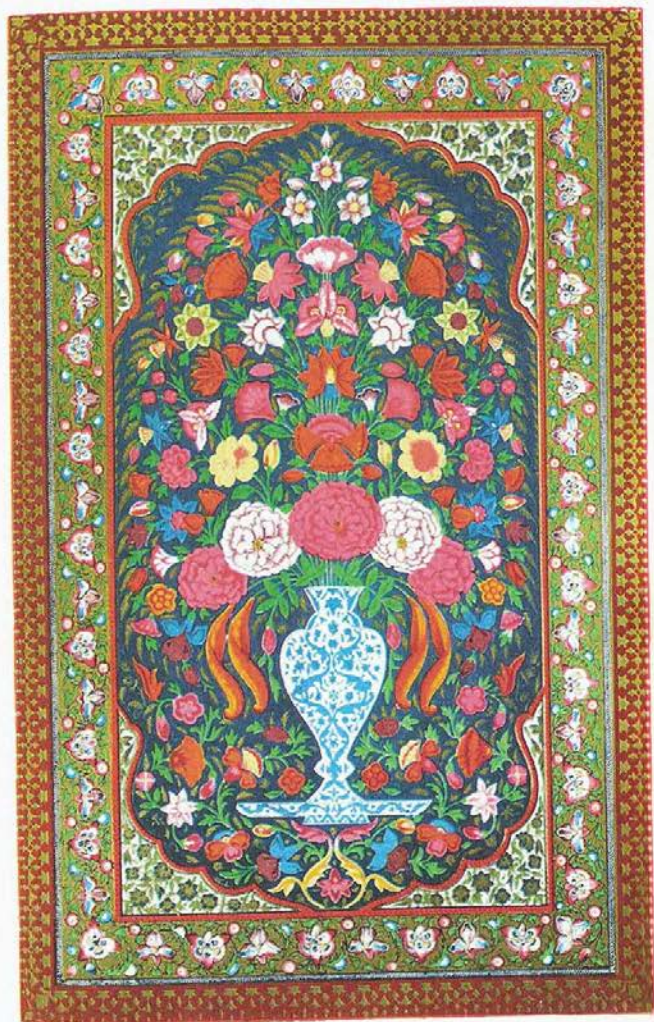

Hindiy naqshlar va ulardan namunalar

Naqshlarning ramziy ma'nosi

Naqsh ranglari va elementlarining ramziy ma'nosi: Ramziylik olam va odam ruxiyati, tabiat voqelik, hayot falsafasini jonli chiziqlar, ranglar orqali tasvirlashdir. Naqkoshlik ganyakorlik va yog`och o`ymakorligini san'atlarida turli shakllar, gul elementlari va rang tuslarining ramziy- falsafiy ma'nolari ayniqsa keng ifodalanadi.

Yashil rang – ona tabiat ramzi, ko`k rang – moviy osmon, sariq rang – muqqaddaslik, qora rang – matonat, oq rang tozalik, baht va omad ramzi, barg baxorgi uyg`onish, atirgul – go`zallik ramzi, olma muxabbat ramzi, anor ezgulik, to`kin sochinlik.

Ma'lumki har bir naqsh namunasi o`ziga xos naqsh elementlariga asos qilinib, tabiatda uchrovchi o`simlik dunyosi, hayvonot olami va turli geometrik shakllarning eng soda ko`rinishlaridagi «stillashtirilgan» - holatlari olinadi. – Bunda tanlangan shakl ko`rishish naqsh kompozitsiyasi tarkibiga qo`shishi mumkin bo`lgan bezak shakliga keltiriladi.

Naqshda elementlarning o`zaro birikib borishi, muttanosib bog`lanishlari naqshning butun bir yaxlitligini tashkil etadi. Naqsh chishishni o`rganishda dastlab quyidagi shakllar chizib o`rganiladi.

Barglar, gullar, novdalar, bog`lam va sirtmoq, tanob, marg`ula va kurtak, madoxil, gajak va jingalak bafta va shukufta

Adabiyotlar ro`yhati

1. Azimov I. O`zbekiton naqshu nigorlari. T. : G`. G`ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti. 1987 yil.
2. Bulatov S. S., Ashirova M. O. Amaliy san'at qisqacha lug`ati. Qomuslar bosh tahririyati. T.: 1992 yil.
3. Bulatov S. S. O`zbek xalq amaliy bezak san'ati. T.: Mehnat 1991 y.
4. Bulatov S. S. O`zbek xalq amaliy bezak san'ati atamalarining izohli lug`ati. T: 1990 yil.
5. Zohidov P. Sh. Ferganskaya rospis T.: Gost. izdat. xud. lit. 1960
6. Mirzaahmedov M. A. Boshlang`ich badiiy naqsh ishlash metodikasi T.: "O`qituchi", 1976.
7. Majidov J. Tasviriy san'atdan sinfdan tashqari ishlar. T.: "O`qituvchi" 1983
8. Mirzaahmedov M. A. Materiallarga badiiy ishlov berish. T.: "O`qituvchi" 1986
9. Usmonov O. Kamoliddin Behzod va uning naqqoshlik maktabi T.: "Fan", 1977
10. Egamov X. Bo`yoqlar bilan ishlash T.: "O`qituvchi" 1981
11. Qosimov Q. Naqqoshlik. T.: "O`qituvchi" 1990 y.
12. Qosimov Q. Naqqoshlik. T.: "O`qituvchi" 1990 y.